

PRIORITY EKOLOGICKÝCH ORGANIZACÍ

pro české předsednictví Radě EU

OBSAH

Úvod	3
1. Klimatické změny	4
Klimaticko-energetický balíček	6
2. Energetika	7
2.1. Energetická efektivita	7
2.2. Obnovitelné zdroje energie	8
2.3. Agropaliva	9
2.4. Zachytávání a skladování uhlíku	10
2.5. Jaderná energetika	11
3. Doprava	12
4. Společná zemědělská politika	14
5. Toxické látky	15
Aarhuská úmluva	16
Přehled priorit nevládních organizací	17

ÚVOD

Tento dokument představuje priority českých ekologických organizací sdružených v asociaci Zelený kruh a dalších přídužených nevládních organizací pro české předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2009. Akcentuje oficiální vládní priority, které mají přesah do oblasti životního prostředí (zejména Energetika udržitelná a bezpečná a Rozpočet pro budoucnost Evropy, který úzce souvisí s reformou Společné zemědělské politiky) a přichází s vlastními vizemi a prioritami.

PRIORITY PRO ČESKÉ PŘEDSEDNICTVÍ

Proces přípravy vládních priorit pro české předsednictví započal již v roce 2006, po ustavení nové vlády v roce 2007 se přesunul na půdu Úřadu vlády a do rukou prvního místopředsedy vlády pro evropské záležitosti Alexandra Vondry, jehož post byl vytvořen zejména za účelem koordinace českého předsednictví. Na podzim 2007 vydal Úřad vlády dokument nazvaný „Prioritní oblasti pro předsednictví ČR v Radě EU v první polovině roku 2009“¹⁾ a v prosinci 2007 vyzval nevládní organizace k připomínkování tohoto dokumentu. Jako součást ad hoc skupiny nevládních organizací (zejména ekologických a rozvojových) se Zelený kruh podílel na vytváření společných připomínek k tomuto dokumentu.²⁾

Dokument, který máte před sebou, má možnost se environmentálním prioritám věnovat pečlivěji. Je jednak přehledem aktuálního dění v evropské environmentální legislativě a současně i pohledem do kuchyně českých ekologických organizací, akcentuje totiž témata, která české nevládní organizace pokládají za naléhavá. Za největší environmentální riziko v současném světě považují ekologické organizace změny klimatu. Ty jsou prioritou číslo jedna. Politiky v sektorech energetiky, dopravy či zemědělství se tak v souvislosti se změnami klimatu stávají vedle klasické ochrany přírody ústředními tématy a ohnisky zájmu českých i evropských ekologických organizací.

Národní priority členských států jsou do velké míry určovány agendou předchozích předsedajících zemí a založeny na kompromisech a vyjednáváních v rámci trojice zemí (tzv. Trojky), které obsah agendy pro svá předsednictví koordinují. 18-ti měsíční program pro předsednictví Francie, ČR a Švédska by měl být připraven v červnu 2008. O předsedající zemi se často mluví jako o tzv. moderátorovi evropské agendy s důrazem na malý prostor pro prosazení svých specificky národních zájmů. Přesto má předsedající země velký vliv, zejména v možnosti akcentovat určitá témata a nastolovat agendu pro předsednictví následující. Předsednictví se neskládá pouze z jednání na oficiální ministerské úrovni, ale je doprovázeno i neformálními jednáními a konferencemi. Zejména ty jsou prostorem, kde se předsednická země může významně profilovat.

České předsednictví bude ovlivněno dvěma významnými faktory. V létě 2009 proběhnou volby do Evropského parlamentu, ČR tak bude v nevýhodné pozici, kdy v bouřlivé atmosféře volební kampaně bude muset nacházet konsensus v důležitých otázkách předsednictví. Do konce roku 2008 by také členské státy měly ratifikovat Lisabonskou smlouvu, která mění systém rotujícího předsednictví a zavádí institut stálého voleného předsedy Rady EU. Lisabonská smlouva tak vejde v platnost pravděpodobně po skončení švédského předsednictví a od roku 2010 již bude Rada EU fungovat v novém režimu.

1) <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/07-10-10-hlavni-priority-vweu.doc>

2) <http://www.zelenykruh.cz/cz/evropska-unie-a-zp/ceske-predsednictvi-eu-2009/pripominky-nno-k-vladnimu-dokumentu-prioritni-oblasti-pro-predsednictvi-cr-rade-eu/>

Výchozí stav

Globální situace: Čtvrtá hodnotící zpráva Mezivládního panelu pro změny klimatu (IPCC) z roku 2007 varuje, že změny klimatu jsou pro lidstvo vážným problémem a že člověk má na změny klimatu významný vliv. Lidstvo by mělo podle IPCC snížit emise skleníkových plynů tak, aby se globální teplota nevyšla o více než 2 stupně Celsia nad předindustriální úroveň. Rostoucí koncentrace skleníkových plynů povede ke zvýšenému výskytu extrémních výkyvů počasí (prudké vlny veder, povodní a sucha) s ničivými humanitárními důsledky, zejména v chudých rozvojových zemích.

Poslední konference smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změnách klimatu proto v prosinci 2007 na Bali stanovila plán vyjednávání k přijetí globální dohody, jež po roce 2012 nahradí Kjótský protokol. Stávající dohoda neobsahuje zatím žádná konkrétní čísla, zúčastněné státy, včetně USA, Indie a Číny, se však shodly, že by měla být přijata taková opatření, aby teplota zemské atmosféry nestoupla o více než 2 stupně Celsia nad předindustriální úroveň. Čtvrtá hodnotící zpráva IPCC uvádí, že k dosažení tohoto cíle je třeba snížit globální emise skleníkových plynů nejméně o 50 – 85 % oproti roku 2000.³⁾ Toho lze dosáhnout zejména uplatněním souboru technologií dnes dostupných nebo takových, u nichž se očekává, že se v nadcházejících desetiletích objeví na trhu. Předpokladem je, že budou realizovány vhodné a efektivní pobídky zaměřené na jejich vývoj, získávání, uplatňování a šíření.

Přijetí tzv. postkjótské dohody se očekává na konferenci v Kodani ke konci roku 2009. V první polovině roku 2009 to bude Česká republika, kdo jménem EU povede mezinárodní jednání na půdě OSN. Jako předsednická země bude ČR také klíčovým partnerem pro jednání s USA v čele s novým prezidentem.

Situace v EU: Evropská unie chce být světovým lídrem v globálních snahách o snižování emisí skleníkových plynů. Na Jarním summitu Evropské rady v roce 2007 se členské státy dohodly na závazném cíli snížit emise skleníkových plynů **do roku 2020 o 20 % oproti roku 1990**. V případě, že se k podpoře opatření na zmír-

nění klimatických změn přidají i rozhodující světoví hráči (USA, Čína, Indie) a podaří se dosáhnout další globální smlouvy navazující na Kjótský protokol po roce 2012, pak se EU zavázala **snížit emise až o 30 %**. K dosažení těchto cílů prezentovala v lednu 2008 Evropská komise balíček opatření v oblasti energetiky a změn klimatu (viz rámeček- str.5). Česká republika ve schvalování těchto opatření sehraje významnou roli. Pokud nebude balíček schválen ve zrychlené proceduře za francouzského předsednictví, bude ČR jako předsednická země EU organizovat klíčová finální jednání v Radě EU, která určí klimatickou politiku EU po roce 2013. Česká republika se tak stane rozhodujícím aktérem v celoplanetárním snažení o zmírnění dopadů změn klimatu.

V rámci klimaticko-energetického balíčku je navržena **změna směrnice o evropském systému obchodování s povolenkami na emise CO₂** (EU ETS).⁴⁾ Předpokládá snížení emisí skleníkových plynů v oblastech spadajících pod ETS o 21 % oproti roku 2005⁵⁾ a o 10 % v ostatních sektorech (budovy, doprava, zemědělství, odpady). Komise současně navrhla zrušit národní cíle pro znečišťovatele v systému ETS a tzv. národní alokační plány a od roku 2013 zavést jednotný evropský strop a trh s emisemi. Od roku 2013 by mělo rozdělování povolenek v rámci EU ETS probíhat prostřednictvím prodeje v aukci, místo jejich přidělování zdarma jako doposud. Novela směrnice dále navrhuje do ETS zahrnout více sektorů (letecká doprava, petrochemický a ocelářský průmysl, výroba hliníku) a také více skleníkových plynů (N₂O, CFC, CH₄). Návrh počítá také s tím, že 20 % příjmů z aukce by mělo být zpětně investováno do opatření pro ochranu klimatu. Tento závazek bude přitom obtížné prosadit, neboť ve finanční a daňové oblasti je potřeba jednomyslného souhlasu v Radě EU. V oblastech nespádajících do ETS navrhla Komise pro každý členský stát konkrétní cíl. (Pro ČR byla navržena možnost zvýšení emisí o 9 %.)

Stanovisko ekologických organizací⁶⁾

Cíl 30% snížení emisí skleníkových plynů pro EU do roku 2020 je realistický a je v souladu s vědeckými doporučeními obsaženými ve čtvrté zprávě IPCC. Vůle spolupracovat na dohodě, která nahradí

3) Čtvrtá hodnotící zpráva IPCC – Syntéza – shrnutí pro politické představitele v češtině: <http://www.ipcc.ch/pdf/reports-nonUN-translations/czech/ar4-syr-spm.pdf>

4) Směrnice EP a Rady 2003/87/ES: http://ec.europa.eu/environment/climat/emission/pdf/com_2008_16_en.pdf

5) Referenční rok 2005 byl stanoven jako první rok, od kterého EU disponuje úplnými a ověřenými daty o všech skleníkových plynech. Kjótské cíle se vztahují k roku 1990.

6) Viz také Stanovisko českých ekologických organizací k odborné debatě o globálních změnách podnebí (2007): http://www.hnutiduha.cz/publikace/klima_stanovisko_ekol_org.pdf

Kjótský protokol po roce 2012, byla významnými hráči potvrzena na konferenci Rámcové úmluvy OSN o změnách klimatu na Bali v prosinci roku 2007. **Cíl 20 % tedy již není nadále relevantní** a EU by měla počítat s cílem 30% redukce emisí skleníkových plynů do roku 2020 jako s cílem výchozím pro další jednání uvnitř i vně EU. Klimaticko-energetický balíček a zejména rozdělení závazku ve snižování objemu skleníkových plynů mezi členské státy mimo systém ETS musejí být upraveny a schváleny i s ohledem na 30% redukční cíl (dnes operuje pouze s cílem 20%).⁷⁾ Tím se upevní vedoucí vyjednávací pozice EU na půdě OSN a zvýší se pravděpodobnost dosažení účinné globální dohody po roce 2012.

Nová mezinárodní smlouva, jejíž přijetí se očekává na konferenci v Kodani v prosinci 2009, stanoví různá pravidla pro chudé státy a bohaté země: na Indii s jednou tunou oxidu uhličitého na hlavu nelze klást stejné požadavky jako na Českou republiku se dvanácti tunami.

Změny klimatu a jejich následky můžeme pozorovat již dnes. Přesto je podle nevládních organizací důležité **klást důraz především na preventivní opatření** (snižování emisí), než na opatření adaptační. Adaptace na změny klimatu hrají roli především v krátkodobé perspektivě, ale nemohou být hlavní strategií do budoucna. Tzv. Sternova zpráva připravená v roce 2006 pro britskou vládu ukazuje, že nejednat proti změnám klimatu je neekonomické. Přínos důrazných včasných opatření proti změnám klimatu jednoznačně převažuje nad náklady. Čím méně teď uděláme pro zmírnění klimatických změn, tím obtížnější bude další přizpůsobování se v budoucnosti.⁸⁾

Důležité je stanovovat závazky jak na blízkou, tak i na vzdálenější budoucnost. Dlouhodobý výhled vysílá signál na trh a podporuje investice do nízkouhlíkových technologií. EU by měla začít diskutovat o závazném cíli pro rok 2050. Nevládní organizace prosazují pro EU **pro rok 2050 redukční cíl alespoň 80 % oproti roku 1990**. To předpokládá strukturální změny zejména v oblasti energetiky, dopravy a bydlení a přechod k udržitelným a nízkouhlíkovým způsobům výroby a spotřeby napříč společnostmi.

Aby nedocházelo k odkládání plnění dlouhodobých cílů, je třeba

stanovit i cíle průběžné. Zavedeny by měly být také kontrolní a sankční mechanismy, které budou zvýhodňovat progresivní klimatické politiky států a postihovat ty, kteří za cíli zaostávají. Při nastavení cílů je třeba reálně zhodnotit potenciál jednotlivých členských států EU pro snížení emisí a zajistit spravedlivé rozložení úkolů. Česká republika patří se 12 tunami na obyvatele a rok k evropským rekordmanům v exhalacích oxidu uhličitého. Česká ekonomika má potenciál snížit emise skleníkových plynů oproti roku 2005 do roku 2020 až o 19 %.⁹⁾ Evropská komise přitom v rámci klimaticko-energetického balíčku navrhuje pro ČR pokles pouze o 8 %.

Ekologické organizace vítají návrh novely směrnice o EU ETS, upozorňují však na to, že je chybou rozdělovat některým odvětvím povolenky zdarma i po roce 2013. Úplné rozdělování povolenek v aukci Komise prosazuje až po roce 2020, to je však pozdě. Legislativní rámec EU ETS musí vytvořit stabilní a předvídatelné podmínky zajišťující predikci vývoje ceny CO₂ a být tak výrazným stimulem pro podniky ke snižování emisí. Ekologické organizace přitom prosazují, aby výnosy z aukcí povolenek na vypouštění skleníkových plynů plynuly v plné výši do investic zmiřujících změny klimatu, do projektů adaptací na změny klimatu, a to jak v Evropě tak v rozvojových zemích (Komise nyní prosazuje 20 %). Významná část příjmů by měla směřovat do rozvojové pomoci (přesuny technologií, adaptační opatření, zabránění odlesňování), zbylá část příjmů by měla být investována do domácí klimatické politiky (energetická efektivnost, výzkum a vývoj).

Externí kredity z projektů CDM by měly být v rámci ETS využívány pouze nad rámec 30 % redukčního cíle. Zahnutí externích kreditů do stanovených cílů podkopává šance na reálné snížení emisí v zemích EU. EU by měla také přijmout závazné kvalitativní standardy pro projekty CDM, které zajistí skutečné snižování emisí v zemích mimo EU. Je nutné přepracovat stávající systém hodnocení, aby bylo možné jednoznačně a jednoduše prokázat, že projekt opravdu zajistí snížení emisí navíc, a že nevyvolá více ekologických škod než užítu.

Základní požadavky ekologických organizací

- Ve vyjednávání vně i uvnitř EU nadále operovat s cílem 30% snížení emisí skleníkových plynů do roku 2020 oproti roku 1990 a přesvědčit tak rozvojové země, že hlavní znečišťovatelé myslí snižování emisí vážně, a byly ochotny se přidat.
- Stanovit dlouhodobý závazný cíl EU pro snížení emisí skleníkových plynů do roku 2050 alespoň o 80 % oproti roku 1990.
- Pro redukci skleníkových plynů stanovit zároveň i průběžné cíle, rok po roku, a vyžadovat toto i od členských států – průmysl tak uvidí, jak bude snižování emisí probíhat, a může podle toho naplánovat investice do čistých technologií.
- Prosadit, aby povolenky na emise skleníkových plynů byly pro všechny sektory od roku 2013 prodávány v aukci, nikoli rozdávány zdarma uhelným elektrárnám a dalším velkým znečišťovatelům.
- Prosadit možnost využívat externí kredity CDM – tedy financování projektů ve třetím světě namísto snižování emisí – pouze nad rámec 30% redukčního cíle.
- Klást důraz na investice a pobídky pro snižování emisí před opatřeními adaptačními.

7) Jak dosáhnout cíle 30% redukce emisí skleníkových plynů v EU do roku 2020 ukazuje například studie WWF Target 2020: Policies and Measures to Reduce GHG emissions in the EU: http://assets.panda.org/downloads/target_2020_low_res.pdf

8) Shrnutí Sternovi studie v češtině ke stažení v pdf: [http://www.env.cz/osv/edice.nsf/E7EF577C57BA9B18C12572BB002DAF3D/\\$file/Sternova%20zprava.pdf](http://www.env.cz/osv/edice.nsf/E7EF577C57BA9B18C12572BB002DAF3D/$file/Sternova%20zprava.pdf)

9) <http://www.hnutiduha.cz/index.php?cat=zpravy&id=572>

KLIMATICKO - ENERGETICKÝ BALÍČEK

KLIMATICKO – ENERGETICKÝ BALÍČEK¹⁰⁾

V lednu 2008 představila Komise balíček návrhů nové legislativy v oblasti klimatu a energetiky, který má zavést do praxe závazky stanovené na Jarním summitu EU 2007 týkající se vypouštění skleníkových plynů, obnovitelných zdrojů energie a energetické efektivity. Balíček navrhuje nový rámec podpory OZE, cíle pro podíl OZE pro jednotlivé členské státy do roku 2020, rozděluje mezi členské státy závazky týkající se redukce skleníkových plynů, upravuje evropský systém obchodování s emisemi, standardy pro agropaliva a sekvestraci uhlíku. Konečné schválení těchto opatření se očekává v průběhu českého předsednictví.

Přehled jednotlivých návrhů v rámci balíčku:

- **Návrh směrnice o podpoře využívání obnovitelných zdrojů energie:** zavádí závazné cíle pro podíly OZE na konečné spotřebě energii v roce 2020 v jednotlivých členských státech a požaduje zavedení národních akčních plánů pro dosažení národních cílů.
- **Návrh rozhodnutí o rozdělení závazků¹¹⁾** (tzv. effort sharing) snížit emise skleníkových plynů o 20 % do roku 2020 mezi členské státy. EU si stanovila cíl snížit emise skleníkových plynů v oblasti spadající pod systém obchodování s povolenkami (EU ETS) o 21 % oproti roku 2005 a o 10 % v ostatních oblastech (budovy, doprava, zemědělství, odpady). Komise navrhla zrušit národní cíle a Národní alokační plány a od roku 2013 zavést jednotný trh s emisemi. V oblastech nespádajících do ETS navrhla pro každý členský stát konkrétní cíl.
- **Návrh novely směrnice o systému obchodování s emisními povolenkami (EU ETS)¹²⁾** by od roku 2013 měl zajistit rozdělování povolenek ke znečišťování v aukci, místo jejich přidělování zdarma jako doposud. Některé sektory by však měly přejít na rozdělování v aukci až k roku 2020. Návrh také počítá se zahrnutím dalších sektorů (letecká doprava) a dalších skleníkových plynů (N₂O, CFC).
- **Návrh směrnice o zachycování a ukládání uhlíku (CCS)¹³⁾**, který stanovuje legislativní, bezpečnostní a ekonomické podmínky rozvoje této technologie.

10) Představení klimaticko-energetického balíčku na webových stránkách Komise: http://ec.europa.eu/environment/climat/climate_action.htm

11) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0017:FIN:CS:PDF>

12) http://ec.europa.eu/environment/climat/emission/pdf/com_2008_16_en.pdf

13) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0018:FIN:CS:PDF>

Energetika má na změnách klimatu největší podíl, řešení je tedy třeba hledat zejména zde. Nejde přitom jen o průmyslovou výrobu energie (tepla a elektřiny), ale i o způsoby její spotřeby v domácnostech a ve veřejném sektoru. Řešení problému změn klimatu (ale i závislosti na dovozech a konkurenceschopnosti) by mělo stát na zvyšování energetické efektivity a obnovitelných zdrojích energie. Mostem k přechodu k obnovitelným zdrojům energie, který si vyžádá delší období, může být větší míra využívání zemního plynu.

Peníze z EU však zvyšování energetické účinnosti a podpoře obnovitelných zdrojů příliš nenahrávají. Podle studií nevládních organizací má jít z naplánovaných investic ze strukturálních fondů v nových členských státech v období 2007-2013 pouze 1 % prostředků do projektů na podporu energetické efektivity a obnovitelných zdrojů energie. Z prostředků určených na dopravní projekty jde 55 % na stavbu silnic a dálnic, které budou generovat další automobilovou dopravu a pouze 27 % na rozvoj železnice a 8 % na rozvoj šetrné městské dopravy.¹⁴⁾

V průběhu českého předsednictví bude prováděna strategická revize energetické politiky EU.¹⁵⁾ Komise by měla zhodnotit pokrok v naplňování jednotlivých opatření a jejich účinnost vzhledem ke stanoveným cílům. V návaznosti na toto hodnocení bude energetická politika EU doplněna a přehodnocena. To pro ČR znamená příležitost, jak prosadit účinnější a ambicióznější cíle a opatření v oblasti energetiky a zmírňování změn klimatu. ČR musí jít přitom sama příkladem a transformovat svoji špinavou a energeticky náročnou ekonomiku ve vysoce efektivní a moderní hospodářství.

2.1. ENERGETICKÁ EFEKTIVITA

Výchozí stav

Jarní summit EU v roce 2007 stanovil cíl, aby celková spotřeba primární energie do roku 2020 klesla o 20 %. Tento cíl vychází z Akčního plánu pro energetickou efektivnost, který EU přijala v říjnu 2006.¹⁶⁾ Plán obsahuje balíček opatření v oblasti zvýšení efektivity elektrických spotřebičů, budov, dopravy a výroby elektrické energie. Do roku 2020 by podle Akčního plánu mohly být účty za energii každoročně nižší o více než 100 miliard EUR, každý rok by se zabránilo úniku 780 milionů tun CO₂ a EU by spotřebovávala v roce 2020 přibližně o 13 % méně energie než dnes.

Směrnice o energetické efektivnosti při koncové spotřebě a energetických službách z roku 2005¹⁷⁾ ukládá členským státům vytvořit národní akční plány zvyšování energetické efektivity tak, aby bylo každoročně dosaženo snížení spotřeby energie o 1 % v sektoru energetických služeb. Cílem směrnice je do roku 2016 dosáhnout snížení celkové spotřeby energií o 9 %. Žádné z těchto cílů však nejsou závazné, narozdíl od cílů v oblasti snižování emisí skleníkových plynů a zvyšování podílu obnovitelných zdrojů na výrobě energie.

Programové prohlášení současné české vlády obsahuje závazek zvýšit energetickou efektivitu do roku 2020 o 40 %.¹⁸⁾ Česká republika jde správným směrem, avšak zatím jen na papíře.

Stanovisko ekologických organizací

Energetická efektivita a úspory energie jsou podle ekologických organizací hlavním prostředkem ke snižování emisí skleníkových plynů. Jarní summit EU v roce 2009 by měl pod českým předsednictvím zaručit, že **cíl 20% snížení spotřeby primární energie bude cílem závazným**, nikoli indikativním. K dosažení cíle 20% zvýšení energetické efektivity je potřeba **revidovat a posílit existující**

14) *Towards a low-carbon cohesion policy*, CEE-Bankwatch a Friends of the Earth Europe, January 2008, http://bankwatch.org/documents/consultation_cohesion_policy.pdf

15) Počátkem roku 2009 bude předloženo sdělení Komise k aktualizaci Strategického energetického přehledu, na jehož základě se bude revidovat stávající Akční plán „Energetická politika pro Evropu“ z roku 2007.

16) Akční plán pro energetickou účinnost (KOM(2006)545) v angličtině: http://ec.europa.eu/energy/action_plan_energy_efficiency/doc/com_2006_0545_en.pdf
Tisková zpráva Komise k vydání Akčního plánu v češtině:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1434&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>

17) 2006/32/ES: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:114:0064:0085:CS:PDF>

18) Programové prohlášení vlády ČR: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>

legislativu, která zajišťuje energetickou účinnost a úspory v jednotlivých oblastech. Ke zvýšení míry respektovanosti dlouhodobého závazku je třeba stanovit i cíle průběžné.

Jednou z klíčových oblastí je směrnice o energetické náročnosti budov,¹⁹⁾ jejíž novelizace by měla začít v průběhu roku 2008. Nová směrnice by měla obsahovat **závazné požadavky na stavby nových budov a rekonstrukce starších**. K roku 2010 by již všechny nové a rekonstruované stavby měly splňovat nízkoo energetický standard. Toto musí platit pro budovy nad 100 m² (v současnosti je hranice 1000 m² a netýká se tedy rodinných domů, ani části budov pro bytové a administrativní účely). Podle propočtů stavebního průmyslu by mohla posílená směrnice o energetické náročnosti budov přinést úsporu až 460 Mt CO₂. Studie, kterou publikovalo Hnutí DUHA ukazuje, že v České republice lze se současnými technologiemi snížit energetickou náročnost vytápění, ohřevu vody a provozu elektrospotřebičů v obytných a administrativních budovách až o 60 %.²⁰⁾

Nevládní organizace se domnívají, že významným nedostatkem v evropské legislativě jsou **chybějící minimální standardy na energetickou efektivitu v nejdůležitějších průmyslových zařízeních** (elektroenergetika, výroba a zpracování kovů apod.) Příležitostí k diskusi o zavedení těchto standardů bude revize směrnice o integrované prevenci a omezování znečištění (IPPC). Ta by nově měla zavést povinný energetický management podniku. V případě stavby nových uhelných elektráren je potřeba do referenčních dokumentů pro nejlepší dostupné techniky (BAT) prosadit účinnost alespoň 42 %. Potřeba je také posílit význam dobrovolných nástrojů v oblasti energetické náročnosti průmyslu (EMAS).

Peníze z evropských fondů je třeba investovat do výzkumu potenciálu energetické efektivnosti v jednotlivých oblastech. Unie musí také začít pracovat na zavádění legislativního rámce, který zvýhodní efektivní technologie a zajistí, aby se nejlepší dostupné techniky (BAT) staly standardem pro výstavbu nových projektů, nejen v oblasti průmyslu.

Dojít by mělo také na revizi směrnice o ekodesignu energetických spotřebičů.²¹⁾ Ta by měla stanovit právně závazné minimální energetické standardy pro jednotlivé druhy spotřebičů (směrnice zahrnuje například zábavní a informační elektroniku, bílé zboží pro domácnosti, klimatizační systémy, průmyslová čerpadla a ventilátory). Upravena by měla být také směrnice o štítkování spotřebičů, které by mělo být rozšířeno na další spotřebiče a upraveno podle technologického vývoje.

Základní požadavky ekologických organizací

- Stanovit cíl 20 % snížení spotřeby primárních energetických zdrojů do roku 2020 jako závazný a k němu stanovit cíle průběžné, takže klesnou evropské emise skleníkových plynů i závislost na dovozu paliv z rozvojových zemí.
- V nové směrnici o energetické náročnosti budov prosadit závazné standardy pro nové stavby i rekonstrukce nad 100 m².
- V rámci revize směrnice o integrované prevenci a kontrole znečištění (IPPC) prosadit minimální standardy energetické efektivnosti pro průmyslové podniky.
- V rámci revize směrnice o ekodesignu prosadit rozšíření využívání energetických štítků na další spotřebiče a zpřísnění standardů podle technologického vývoje.

2.2. OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE

Výchozí stav

Někteří politici argumentují, že obnovitelné zdroje energie nás nespasí a mohou být jen malou součástí budoucího energetického mixu. Počítají však s neustále rostoucí spotřebou energie, v rozporu s oficiálním směřováním strategií EU (Akční plán pro energetickou účinnost). V oblasti energetické efektivnosti a obnovitelných zdrojů energie se přitom stále neděje téměř nic.

Komise navrhla v rámci klimaticko-energetického balíčku směrnici o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů, která stanovuje závazné cíle pro podíl obnovitelných zdrojů v jednotlivých členských státech do roku 2020 včetně průběžných cílů a závazného vytváření národních akčních plánů pro dosažení národních cílů. V jejich rámci by si členské státy měly stanovovat podíl obnovitelných zdrojů v jednotlivých odvětvích (vytápění, výroba elektřiny).

Návrh směrnice také zavádí pro členské státy možnost obchodovat mezi sebou se stanovenými kvótami s využitím tzv. „záruk původu“ (systém certifikace elektřiny a tepla z obnovitelných zdrojů). To má umožnit, aby stát, který není schopen dostát svého závazku, mohl deficit dokoupit od státu, který své závazky překračuje.

Stanovisko ekologických organizací

Podle nevládních organizací by EU měla zvýšit cíl podílu OZE na spotřebě primárních zdrojů energie v roce 2020 z navržených 20 % alespoň na 25 % a stanovit dílčí cíle pro výrobu elektřiny a tepla. Nyní probíhají jednání pouze o závazném cíli pro agropaliva ve výši 10 % na celkovém objemu paliv. Neexistují přitom rozumné důvody, proč to má být zrovna a jen oblast automobilových paliv, pro kterou závazné cíle stanovovat.

19) Směrnice 2002/91/ES o energetické náročnosti budov : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:12:02:32002L0091:CS:PDF>
Poziční dokument EEB k implementaci a revizi Směrnice o energetické náročnosti budov: <http://www.eeb.org/061106-Briefing-Buildings-Directive.pdf>
Další informace o energetické náročnosti budov na stránkách Evropské komise: http://ec.europa.eu/energy/demand/legislation/buildings_en.htm

20) http://www.hnutiduha.cz/publikace/budovy_energie_shruti.pdf

21) Směrnice o ekodesignu energetických spotřebičů (2005/32/ES): http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/oj/2005/L_191/L_19120050722cs00290058.pdf
Více o energetické efektivitě energetických spotřebičů na stránkách Komise: http://ec.europa.eu/enterprise/eco_design/index_en.htm

Mnohé ukazují na to, že požadavky Komise pro podíl obnovitelných zdrojů v jednotlivých členských státech jsou silně podhodnoceny. Pro Českou republiku navrhla Komise podíl 13 %. Vládní propočty však ukazují, že potenciál v České republice představuje téměř 18 % celkové spotřeby, pokud objem spotřeby zůstane konstantní. Pokud ale spotřeba klesne v souladu s programovým prohlášením vlády a Akčním plánem EU na zvyšování energetické účinnosti, blíží se potenciál obnovitelných zdrojů v ČR v roce 2020 asi 20 % konečné spotřeby energie.

Pokud bude umožněno obchodovat se zárukami původu obnovitelných zdrojů z jiných členských států a zároveň budou cíle pro podíl obnovitelných zdrojů v jednotlivých členských státech podhodnoceny, pak celý systém nebude vytvářet dostatečné pobídky pro průmysl, aby do obnovitelných zdrojů investoval.

Základní požadavky ekologických organizací

- Zvýšit závazný cíl pro EU alespoň na 25 % podílu obnovitelných zdrojů na spotřebě energie do roku 2020.
- V nové směrnici o obnovitelných zdrojích energie prosadit ambicióznější cíle podílu v roce 2020 pro jednotlivé členské státy, který rozhybe rozvoj moderních technologií a inovací (pro ČR je rozumných nejméně 16-18 %).
- Omezit možnost nakupovat záruky původu z jiných členských států tak, aby systém vytvářel skutečné pobídky pro investice do obnovitelných zdrojů energie ve všech členských státech a nepoškozoval národní systémy podpor obnovitelných zdrojů.
- Prosadit alespoň indikativní cíle pro jednotlivé obnovitelné zdroje (biomasa, solární energie) a jednotlivé sektory (vytápění, výroba elektřiny).

2.3. AGROPALIVA

Výchozí stav

Termín „biopaliva“ je zavádějící. Napovídá, že jde o paliva, která byla vyrobena šetrným a udržitelným způsobem. Přívlastek „bio“ by však měl zůstat produkcí podle pravidel ekologického zemědělství. Ekologické organizace proto považují za adekvátnější termín „agropaliva“.

Evropská rada stanovila na Jamním summitu roku 2007 závazný cíl pro podíl obnovitelných zdrojů na spotřebě energie na 20 % do roku 2020. V rámci tohoto cíle stanovila závazný podíl 10 % pro agropaliva na celkové spotřebě paliv v dopravě. Tento závazek rozpracovává návrh směrnice o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů. Ten určuje i kritéria udržitelné produkce a způsob výpočtu uhlíkové bilance (procento úspor skleníkových plynů v celém životním cyklu agropaliv ve srovnání s využíváním paliv fosilních) a její výši 35 %.

Stanovisko ekologických organizací

Evropská Rada ze všech obnovitelných zdrojů stanovila závazný podíl pouze pro agropaliva, ačkoli právě ona jsou nejrozpornějším a z hlediska environmentálních i sociálních dopadů nejméně udržitelným obnovitelným zdrojem. Příliš ambiciózní a závazný limit směřuje investice do výzkumu agropaliv a jejich masivního rozvoje, zatímco ostatní perspektivnější obnovitelné zdroje zůstávají na okraji zájmu. Je přitom jasné, že stanoveného cíle nepůjde dosáhnout bez využívání tzv. druhé generace agropaliv, jejichž rozvoj je přes mnohdy vyjadřovaný optimismus stále v plenkách.

Ekologické nevládní organizace upozorňují na negativní dopady pěstování plodin pro výrobu agropaliv. To je velmi často spojeno s masivním využíváním průmyslových hnojiv, tlakem na přirozené ekosystémy a biologickou rozmanitost. EU by proto měla revidovat svůj závazek zvýšit podíl agropaliv na 10 % do roku 2020 a zajistit, aby jakýkoli nárůst podílu agropaliv byl v souladu s Rozvojovými cíli tisíciletí a dalšími politikami na snižování chudoby.

První zkušenosti ukazují, že pěstování plodin pro agropaliva nepřináší zemědělcům v rozvojových zemích žádný profit, naopak dochází ke zvyšování cen potravin i pro místní trhy. Dovoz agropaliv do EU navíc nijak nezvyšuje energetickou bezpečnost EU. EU by proto měla začít vážně uvažovat o úplném vyloučení dovážených agropaliv z podpory v EU. Ve hře je zde také energetická bezpečnost rozvojových zemí. Proč mají rozvojové země vyvážet svůj potenciál zemědělské produkce – ten ať využijí pro produkci potravin a výrobu energie pro sebe, nikoli pro evropská auta.

Podpora agropaliv musí být vždy uvážena a uplatňovaná s ohledem na životní prostředí, sociální a ekonomické podmínky vývozních zemí, preferovat by se přitom měly decentralizované a regionální energetické systémy. EU by se neměla ve snáhách o zmírnění klimatických změn a snížení závislosti na dovozech ropy ukvapovat a stanovovat závazné limity pro výrobu a spotřebu agropaliv. Zvláštní péče by měla být věnována vývoji evropských a globálních standardů pro jejich udržitelnou produkci. Pouze agropaliva splňující takové standardy by EU měla dovážet a vyrábět.

Prostorem pro definici těchto standardů by měla být novela směrnice o kvalitě paliv,²²⁾ která by měla být schválena v průběhu českého předsednictví. Tato směrnice by měla stanovit minimální limit potenciálu úspory emisí skleníkových plynů pro agropaliva ve výši nejméně 60 % oproti palivům z fosilních zdrojů a závaznou analýzu životního cyklu agropaliv, které zhodnotí nejen jejich negativní dopady na vodní poměry, půdu a biodiverzitu, ale i dopady sociální.

Stanovení standardů udržitelnosti má podle současného návrhu zajišťovat nová směrnice o obnovitelných zdrojích energie. Ekologické organizace však považují toto řešení za nevhodné. Hlavním důvodem je fakt, že za závazky vyplývající ze směrnice o kvalitě paliv jsou odpovědné společnosti produkující paliva, nikoli členské státy. Pokud by standardy pro agropaliva byly součástí směrnice o OZE, členské státy by tím byly tlačeny ke snižování zdanění paliv a náklady na zavádění agropaliv by pak nesli všichni občané EU, nikoli spotřebitelé a uživatelé automobilů.

Bezpodmínečná (či pouze slabými podmínkami ohraničená) státní či unijní podpora agropalivům znamená riziko, že bude inves-

22) Návrh revize Fuel Quality Directive 98/70/EC: <http://ec.europa.eu/environment/air/transport/fuel.htm>

tována spousta peněz z veřejných zdrojů na pouze malé nebo žádné úspory v objemu vypouštěných skleníkových plynů²³⁾ a zapříčiní další environmentální a sociální problémy (kácení lesů, intenzivní zemědělství, úbytek biodiverzity, zdražování potravin). Je důležité mít na paměti, že kritéria udržitelnosti, ať už budou jakkoli přísná, budou velmi špatně kontrolovatelná a vynutitelná v zemích mimo EU, podobně jako u tzv. mechanismů čistého rozvoje (CDM) v rámci Kjótského protokolu.

Nevládní organizace upozorňují, že cíl 10 % biopaliv v sektoru, který je odpovědný za 20 % emisí skleníkových plynů, navíc s požadavkem pouze 35 % efektivnosti úspor emisí, povede k úsporám emisí skleníkových plynů, které nebudou čítat ani celé 1 % emisí. To je opravdu malý příspěvek, vezmeme-li navíc v úvahu, že automobilové firmy jej mohou užívat k promyšlenému marketingu (greenwashingu), který bude dále zvyšovat poptávku po automobilové dopravě a bránit přesunu dopravních výkonů směrem k ekologicky šetrnějším způsobům dopravy.

Základní požadavky ekologických organizací

- Revidovat závazný cíl 10 % podílu agropaliv na celkové spotřebě paliv do roku 2020: plány EU nyní předbíhají rozvoj technologií a nadělají více škody než užítu.
- V rámci směrnice o kvalitě paliv stanovit přísnější ekologické, sociální a energetické standardy agropaliv a závaznou analýzu životního cyklu.
- V rámci revize směrnice o kvalitě paliv prosadit snížení emisí skleníkových plynů ve výši 60 % za minimální standard pro agropaliva.

2.4. ZACHYTÁVÁNÍ A SKLADOVÁNÍ UHLÍKU (CCS)

Výchozí stav

Jedním z návrhů v rámci klimaticko-energetického balíčku je i návrh směrnice o zachytávání a skladování uhlíku (CCS),²⁴⁾ který stanovuje legislativní, bezpečnostní a ekonomické podmínky rozvoje této technologie.

Zavádění technologie CCS je prozatím ve stavu výzkumu a vývoje, EU financuje několik pilotních projektů instalací CCS. Samotné zavádění této technologie do komerční praxe se však očekává až po roce 2020. CCS tedy nemůže být součástí řešení změn klimatu a stanovování závazků pro snižování emisí skleníkových plynů do roku 2020.

Stanovisko ekologických organizací

Nevládní organizace zastávají názor, že vývoj a případný provoz technologie CCS musí být financován výhradně z privátních zdrojů, aby se náklady na výrobu elektřiny spravedlivě promítaly do její ceny. Provozovatel zařízení CCS musí nést plnou zodpovědnost a plnou cenu pojištění za případný únik uloženého oxidu uhličitého v budoucnosti. Směrnice o CCS by měla stanovit povinná bezpečnostní opatření pro předcházení únikům CO₂. Pokud má technologie CCS skutečnou perspektivu, pak firmy k investicím do vývoje CCS přiměje účinný evropský systém obchodování s emisemi.

Peníze daňových poplatníků je potřeba investovat účinně. Proto by státní či unijní podpora měla směřovat do technologií, které znamenají skutečně dlouhodobé a systémové řešení: zvyšování energetické efektivity a rozvoj obnovitelných zdrojů energie. Přesto nevládní organizace uznávají, že CCS může hrát svoji dočasnou pozitivní roli při přechodu k nízkouhlíkové ekonomice. Přitom je však třeba mít na paměti, že CCS je technologickým řešením typu „na konci potrubí“ a jeho masivní využívání může vést spíše k zakonzervování současného stavu energetiky.

Základní požadavky ekologických organizací

- Zastavit veřejnou podporu výzkumu a instalaci CCS
- V rámci směrnice o CCS prosadit povinná bezpečnostní opatření pro předcházení únikům uloženého CO₂

23) Biopaliva: Co si myslí Hnutí Duha? http://www.hnutiduha.cz/publikace/biopaliva_v_doprave.pdf

24) Návrh směrnice o CCS v češtině (pdf): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0018:FIN:CS:PDF>
Další informace: http://ec.europa.eu/environment/climat/ccs/eccp1_en.htm

2.5. JADERNÁ ENERGETIKA

Výchozí stav

Dnes je na světě v provozu celkem 439 velkých jaderných reaktorů, jejich podíl na výrobě elektřiny představuje asi 16 %, podíl na celkové spotřebě energie je asi 6,5 %. Průměrný věk reaktorů je asi 23 let a většina jich proto bude muset být v příštích deseti letech vyřazena z provozu. Aby jaderná energetika mohla v budoucnosti představovat důležitou část globální klimatické politiky, musel by následovat opravdu veliký boom. Podle Mezinárodní energetické agentury se bude jaderná energetika rozvíjet v optimistickém scénáři tak, že v roce 2030 se celkový objem produkce mírně zvýší, ale vzhledem k nárůstu spotřeby energie poklesne podíl jaderné energetiky na primární spotřebě energie na 5 %.²⁵⁾ Aby si jaderná energetika zachovala alespoň stejný podíl jako dnes, musel by se postavit asi 2-4 násobek současných kapacit. To by předpokládalo expanzi jaderné energetiky i ve státech, které v tomto ohledu nemají dosud žádné nebo jen minimální zkušenosti a nejsou zde zaručeny bezpečnostní standardy obvyklé v EU. Může jít také o politicky nestabilní regiony či nedemokratické režimy.

Evropská unie ponechává rozhodnutí o využívání jaderné energie na členských státech. Ty se v přístupu k jaderné energii značně liší. Na jadernou energii se spoléhá Francie nebo Finsko. Velká Británie své dosud negativní stanovisko postupně přehodnocuje. Naopak Rakousko, Švédsko či Irsko a řada dalších států EU si svůj odmítavý postoj k jaderné energii pevně drží. V rámci EU se přes některé probíhající či chystané projekty (Finsko, Rumunsko, stavba dalších dvou reaktorů v zastaralé elektrárně Mochovce na Slovensku) očekává kvůli nutné odstávce starých bloků spíše útlum výroby elektřiny z jadra. Dnes pokrývá jádro asi jednu třetinu konečné spotřeby elektřiny v EU.

Stanovisko ekologických organizací

Reálný potenciál jaderné energetiky z pohledu ochrany klimatu je marginální a debata o něm odvádí pozornost od technologií, které mohou přinést úspory emisí v mnohem větším měřítku a nepoměrně rychleji. Kapitál, který poteče do budování drahých atomových elektráren, bude jen na újmu efektivnějším možnostem, jež lépe vyhovují národním ekonomikám a potřebám lidí. Největší potenciál má zejména v nových členských státech zvyšování účinnosti ve výrobě a spotřebě energie.

Vedle bezpečnostních rizik (terorismus) dosud nejsou vyřešeny problémy s ukládáním vyhořelého jaderného paliva. Jádro není obnovitelným zdrojem, vyčerpání zásob uranu se očekává v horizontu několika desítek let. Přesto se stále investují do výzkumu jaderných technologií miliony eur, a to nejen do jaderné fúze, ale stále i do technologií štěpení.

Výstavba jaderných zdrojů a likvidace jaderného odpadu se neobejde bez státních podpor, jaderná energetika proto není konkurenceschopná na trhu. Může jít o dotace ze státního rozpočtu, půjčky se zvýhodněným úročením, daňové výjimky či úlevy a různé podpůrné regulační mechanismy.²⁶⁾ Především je potřeba zavést plnou finanční odpovědnost provozovatelů jaderných elektráren za případné škody. Současné omezení odpovědnosti - které nemá precedent v jiných rizikových odvětvích, třeba chemickém průmyslu - je nejen nesmyslné, ale je současně tvrdým státním zásahem do energetického trhu, protože uměle zlevňuje pojistné. Jedná se o nepřímou tržní podporu, která by podle nevládních organizací měla být zpřísněna nebo odstraněna. Tím by se zvýšily náklady na pojištění jaderných zařízení a zároveň i cena elektřiny z jadra.

Do výzkumu a vývoje jaderné energetiky v rámci 7. rámcového programu má jít v letech 2007-2013 třikrát více investic než do výzkumu a vývoje obnovitelných zdrojů a energetické efektivity dohromady. Tato situace je neudržitelná.

Základní požadavky ekologických organizací

- Investice z EU a dalších veřejných rozpočtů do výzkumu a vývoje technologií jaderného štěpení přesunout do výzkumu technologií a rozvoje obnovitelných zdrojů, kde za stejné peníze přinesou podstatně větší užitek a posunou ekonomiku dopředu.
- Prosazovat zavedení plné finanční odpovědnosti provozovatelů jaderných elektráren za případné škody.

25) <http://www.worldenergyoutlook.org/>

26) EEA briefing 2/2004 Dotace v energetice a obnovitelné zdroje energie: http://reports.cs.eea.europa.eu/briefing_2004_2/cs/CS_Briefing-Energy_web.pdf

Výchozí stav

Doprava způsobuje v EU emise více než 20 % skleníkových plynů a jejich objem stále stoupá. Negativní trend nárůstu emisí z dopravy se v EU stále nedaří zvrátit, a to ani v relativních číslech k HDP. Nákladní doprava roste rychleji než HDP, přínosy technologických inovací v oblasti osobní dopravy jsou negovány rostoucím počtem aut a stále menší obsazeností. Objemy letecké dopravy (nákladní i osobní) dramaticky stoupají.²⁷⁾

Celá jedna třetina spotřeby energie ve 25 zemích EU je spojena s odvětvím dopravy, přičemž silniční doprava (s podílem kolem 83 %) je v souhrnu nejvíce energeticky náročná. Navíc se jedná o odvětví, které je z 97 % závislé na fosilních palivech.

Přeprava osob i nákladů po železnici se v poměrných číslech k objemům přepravy v silniční dopravě stále snižuje. Přesto jsou investice do stavby silnic a dálnic v Evropě na vzestupu. Mnohé dálnice, které ohrožují krajinu a biodiverzitu jsou navíc financovány z fondů EU a Evropské investiční banky.²⁸⁾

Stanovisko ekologických organizací

Snahu o oddělení křivek hospodářského růstu, růstu znečištění a objemu dopravy by měla EU brát vážněji a navrhnout pro tento cíl konkrétní opatření. Pokud bereme splnění cílů pro snižování emisí skleníkových plynů vážně, musí se na nich podílet i doprava.

Současná politika EU se zaměřuje především na technologická vylepšení motorů a kvalitu paliv. Nárůsty v objemu dopravy však ukazují, že tato opatření ke snižování objemu skleníkových plynů nestačí. Politiky EU se proto musí důkladněji věnovat formování poptávky po dopravě a přesunu dopravních objemů směrem k šetrnějším způsobům dopravy (zejména železnici).

Proto je třeba investovat do budování železniční infrastruktury a posilování interoperability. Dále pomůže důslednější využívání tržních nástrojů (zdanění silničních vozidel, poplatky za využívání silnic a mýtné ve městech). Do poloviny roku 2008 by Komise měla

předložit model pro vyhodnocování externích nákladů u všech druhů dopravy. Ten by měl sloužit jako základ pro výpočty poplatků za používání infrastruktury a revizi směrnice o Eurovignette (evropské silniční známce).²⁹⁾

Unie by měla přijmout legislativu, která již v roce 2010 zahrne leteckou dopravu do evropského systému obchodování s emisemi (EU ETS) a bude platit nejen pro lety mezi členskými státy, ale pro všechny lety do a ze zemí EU. Limit pro vypouštění emisí pro leteckou dopravu pro rok 2020 by se měl pohybovat okolo 50 % úrovně průměrných emisí z let 2004-2006. V letecké dopravě nejde jen o prosté zahrnutí do systému evropského obchodování s povolenkami, ale také o to, aby se tím efektivně snížily letecké emise. To však současný návrh Komise nenabízí.

Přístup leteckých přepravců k povolenkám z jiných sektorů by měl být na trhu omezen a měl by být stanoven limit pro možnost volného dokupování povolenek. Povolenky v rámci systému mají být udělovány již od roku 2013 ze 100 % v aukci, která zabezpečí efektivní alokaci. Letečtí dopravci se s následky aukce dokáží dobře vyrovnat. Návrh revize směrnice o ETS však počítá s tím, že letecká doprava by ještě v roce 2013 měla dostat až 80 % povolenek zdarma a teprve v roce 2020 by se měla plně podílet na aukčním rozdělování. Hlasování o zahrnutí letectví do EU ETS je v Radě naplánováno na konec roku 2008, ale může být odloženo do období českého předsednictví.

V evropské legislativě je potřeba zakotvit závazné limity pro vypouštění emisí CO₂ pro osobní auta v hodnotě 120g/km v roce 2012 a 80g/km v roce 2020. Komise přitom navrhuje v připravovaném nařízení 130g/km. Regulace automobilového průmyslu je nutná na celoevropské úrovni, aby nedošlo k narušení hospodářské soutěže nerovnými podmínkami. Cíl 120g/km byl přitom stanoven již v roce 1995, byl však několikrát odsunut a jeho naplnění nebylo pro automobilky závazné. Není důvod pro to, aby se tento cíl nyní oslaboval. Cíle by se měly každým rokem lineárně snižovat o 5 %, což by vedlo v roce 2020 až k hodnotě 80g/km. Není také vhodné odvozovat redukční cíle od hmotnosti vozidla, to může vést k nárůstu hmotnosti vozového parku.

27) Dokladuje to poslední výroční zpráva EEA o vlivu dopravy na životní prostředí (TERM 1/2008) Klima pro změny v dopravě: http://reports.eea.europa.eu/eea_report_2008_1/en

28) Viz: <http://www.bankwatch.org/billions/>

29) Směrnice o Eurovignette 1999/62/ES: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l24045b.htm>

Snižování emisí CO₂ jde ruku v ruce se snižováním spotřeby paliva a tím i závislosti na dovozech ropy z politicky nestabilních regionů a zkorumpovaných či autoritativních režimů.³⁰⁾ Zvyšování palivové účinnosti je daleko efektivnější způsob jak snížit emise z automobilové dopravy než zavádění agropaliv, které s sebou nesou významné negativní ekologické a sociální dopady.

EU by měla promyslet opatření, která zajistí posun k šetrnějším způsobům dopravy a budou vytvářet předpoklady a cenové pobídky pro maximální přesun nákladní dopravy na železnici. Důsledná internalizace externích nákladů v dopravě a harmonizace podmínek v jednotlivých zemích EU by měly zvýšit poptávku po železniční dopravě a cenově zvýhodnit dopravu ekologicky a společensky šetrnější.

Udržitelné plánování využití území a dopravní infrastruktury (včetně infrastruktury pro chodce a cyklisty) by se pro EU mělo stát prioritním politickým tématem, jakožto nedílná součást strategie na zmírňování změn klimatu. Územní plánování by mělo být úzce spojeno s plánováním dopravním. Zejména v rámci měst by dopravní cíle měly být projektovány v co nejmenší vzdálenosti tak, aby byly jednoduše dosažitelné veřejnou dopravou, na kole či pěšky.

Investice z EU do rozvoje železnic a veřejné dopravy ve městech jsou stále nedostatečné. EU by proto měla zrevidovat kontrolu využívání peněz z evropských fondů, zavést kvalitativní standardy na projekty financované ze strukturálních fondů a zpřísnit kritéria udržitelnosti. Evropská politika soudržnosti by měla být nízkouhlíková. Tomu by se měly přizpůsobit strategické dokumenty a investice z evropských fondů do budování dopravní infrastruktury. České předsednictví také započne debaty o reformě rozpočtu EU po roce 2013. V rámci těchto debat může ČR prosadit, aby prioritou politiky soudržnosti v novém rozpočtovém období byla silná podpora investic do výstavby efektivní a konkurenceschopné železniční sítě napříč Evropou.

Dopad politiky Evropské unie na klima se projevuje i v dosud opomíjeném problému aktivit Evropské investiční banky (EIB), jež je formálně řízena výlučně členskými státy EU. EIB dnes s ročními

půjčkami ve výši 53 miliard EUR dvojnásobně převyšuje Světovou banku. Je potřeba dosáhnout toho, aby EIB přestala od roku 2012 poskytovat půjčky na těžbu a využívání fosilních paliv jak uvnitř EU, tak v rozvojovém světě. Požadavek na ukončení investic do projektů na těžbu a využívání fosilních paliv podpořil v roce 2007 rezolucí i Evropský parlament.

Důvodem jsou dopady na globální klima, poškozování ekosystémů, ale také časté porušování lidských práv a demokratických principů a nepřímá podpora ozbrojených konfliktů. EIB podporuje penězi evropských daňových poplatníků obrovské mezinárodní firmy, které se samy bez finanční podpory obejdou. V roce 2006 činily zisky firem Shell, BP, Total a ENI (Agip) ohromujících 870 miliard USD, zatímco v témže roce Shell vypustil více skleníkových plynů než Rakousko, Portugalsko a Maďarsko dohromady.

Základní požadavky ekologických organizací

- Leteckou dopravu zahrnout do systému evropského obchodování s emisemi již od roku 2010
- Od roku 2013 rozdělovat celý objem povolenek pro leteckou dopravu v aukcích – nikoli je přidělovat leteckým společnostem zdarma.
- V rámci nařízení o emisích z osobních aut zavést závazné standardy pro vypouštění emisí CO₂ v hodnotě 120g/km v roce 2012 a 80g/km v roce 2020, a srazit tak i účty, které řidiči platí u benzinových pump.
- Okamžité ukončení půjček a investic EIB do projektů realizovaných v citlivých přírodních oblastech v EU i ve světě, na územích domorodých etnických skupin a národů a v oblastech s ozbrojenými konflikty
- Zásadní zlepšení sociálních a environmentálních standardů pro poskytování půjček od EIB

30) Viz například studie o ropě v publikaci Česká stopa vydané Zeleným kruhem v edici APEL v roce 2005: <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/ceska-stopa.pdf>

REFORMA ROZPOČTU A SPOLEČNÉ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY

4.

Výchozí stav

Na přelomu roku 2008 a 2009 předložil Komise první návrh reformy rozpočtu EU pro roky 2014-2020. Na ČR tak bude, aby v Radě EU započala debaty o tomto návrhu. Většina peněz ze současného evropského rozpočtu je věnována na Společnou zemědělskou politiku (SZP) a na politiku soudržnosti. Tyto proporce by se měly výrazně změnit.

Do evropského zemědělství každoročně proudí největší část evropských prostředků – v programovém období 2007-2013 představují výdaje na SZP 43 % evropského rozpočtu. Podíl zemědělství na HDP v členských státech se přitom pohybuje okolo 3 % HDP a podíl lidí pracujících v zemědělství činí 4 % (v nových členských státech je to cca 12 %). Distribuce prostředků je přitom nastavená ve prospěch větších podniků, v roce 2005 připadlo 50 % zemědělských dotací na 10 % největších evropských příjemců. EU chce rozpočet SZP reformovat. To se stává aktuální v souvislosti s chystanou reformou rozpočtu celé EU na příští rozpočtové období 2014-2020.

Poměr dotací v rámci SZP, které slouží hlavně k podpoře zemědělské produkce (první pilíř SZP) a subvencí, jež podporují rozvoj venkova a péči o krajinu (druhý pilíř SZP), je nevyvážený. Na přímé platby (oddělené či neoddělené od produkce), vývozní dotace a podporu trhu, tvořící první pilíř, je každoročně vydáváno čtyřikrát více prostředků z rozpočtu SZP než na rozvoj venkova a péči o krajinu. Přestože první pilíř SZP prošel v roce 2003 zevrubnou reformou a jeho dominantní složkou se staly přímé platby oddělené od produkce, které mají na trh mírnější deformační účinky než ostatní typy podpor, i tak zvýhodňuje evropské zemědělce a výrobce potravin na trhu, a to zejména v porovnání se zemědělci a výrobci z chudých zemí. Tento problém je o to závažnější, že s pokračující liberalizací světového obchodu ztrácejí rozvojové země možnost své trhy chránit před přílivem levnějšího evropského zboží.

Stanovisko ekologických organizací

České ekologické organizace se proto domnívají, že by se předsednictví ČR mělo zaměřit nejen na snižování podílu rozpočtu plynoucího do zemědělství, ale hlavně na další přesouvání rozpočtu zemědělské politiky od pouhého dotování produkce k oživování venkova a ochraně krajiny. Společná zemědělská politika by se měla změnit v politiku udržitelného hospodaření v krajině a rozvoje venkova. Důraz je třeba klást na opatření proti vyliďňování venkovských oblastí, podporu ekosystémových služeb, ochranu biodiverzity a opatření na zmiřování změn klimatu. V rámci druhého pilíře je třeba dbát na dostatečnou podporu pěstování biomasy pro energetické účely. ČR i EU by měly hledat mechanismy, které nebudou limitujícím faktorem pro její udržitelnou produkci.

Při vědomí toho, jak jsou evropští farmáři a výrobci zvýhodněni zejména oproti chudým zemím, které své zemědělce nemohou dotovat tak jako EU, by Česká republika při prosazování další liberalizace obchodu měla vzít na vědomí nerovné postavení rozvojových (a zejména nejméně rozvinutých) zemí a z něj vyplývající právo těchto zemí na ochranu vlastního zemědělského sektoru.

Základní požadavky ekologických organizací

- V reformě SZP se zasadit o dostatečný přesun dotací z produkce (přímých plateb) na rozvoj venkova a péči o krajinu.
- Při prosazování liberalizace obchodu na půdě WTO brát na vědomí nerovné postavení rozvojových zemí a jejich právo na ochranu vlastního trhu.

Výchozí stav

Česká republika bude v době předsednictví zastupovat EU na jednání stran mezinárodních úmluv týkajících se chemických látek a odpadů – Stockholmské úmluvy o perzistentních organických látkách (POPs) a Basilejské úmluvy. Konkrétně se jedná o 4. schůzku stran (COP 4) Stockholmské úmluvy a jednání Open Ended Working Group v rámci Basilejské úmluvy. Očekává se, že na obou těchto schůzkách budou přijata důležitá rozhodnutí týkající se ochrany životního prostředí před úniky POPs – konkrétně o jejich limitech v odpadech, zařazení nových látek pod režim Stockholmské úmluvy, doplnění manuálu pro výpočty úniků POPs do životního prostředí a další.

V době předsednictví České republiky v Radě Evropské unie se bude v únoru 2009 konat schůzka Řídícího výboru UNEPu a Celosvětové fórum ministrů životního prostředí. Očekává se, že právě na této schůzce padne konečné rozhodnutí o tom, jaký mechanismus bude zvolen pro omezení globálního znečišťování rtuť.

Stanovisko ekologických organizací

Toxické látky v životním prostředí představují trvalé riziko pro zachování dobrých podmínek pro existenci člověka i všech ostatních živých organismů. Kromě účinné implementace schváleného nařízení REACH (o registraci, evaluaci a autorizaci chemických látek) musí EU efektivně prosazovat snížení znečištění toxickými látkami na mezinárodních fórech. Na trh jsou uváděny stále nové látky, u nichž se mohou projevit negativní dopady na životní prostředí až po delší době jejich používání. K nejzávažnějším rizikům z globálního hlediska patří perzistentní organické látky (POPs), jejichž používání a úniky do životního prostředí reguluje Stockholmská úmluva, ale také některé těžké kovy jako rtuť, kadmium či olovo.

České nevládní organizace dlouhodobě kritizují postoje k limitům POPs v odpadech prosazované EU na mezinárodních fórech i v rámci nařízení EU o persistentních organických látkách (č.850/2004). Limity stanovené v navazujících předpisech pro dioxiny a další POPs nevycházejí z principu ochrany lidského zdraví

a životního prostředí, ale upřednostňují ekonomické hledisko. Mezinárodní síť pro eliminaci POPs (IPEN) a její české členské organizace proto prosazují snížení provizorních limitů pro POPs v odpadech.

Nevládní organizace zastávají názor, že je potřeba samostatná úmluva o rtuťi anebo protokol ke Stockholmské úmluvě, což je stanovisko shodné s prezentovanými postoji EU na dosavadních jednáních. Jedině závazná úmluva povede ke skutečnému omezení úniků rtuťi do životního prostředí a k zamezení jejího dalšího využívání v oblastech, kde není potřeba (například při výrobě chlóru).

Chemickou bezpečností v jejím širokém pojetí se zabýval proces SAICM (Strategic Approach to International Chemicals Management), který vyústil v celosvětovou dohodu o chemické bezpečnosti (ICCM - International Conference on Chemicals Management), jejíž strany se mají podruhé sejít v roce 2009 v době českého předsednictví. Přestože jde o dobrovolnou mezinárodní dohodu, konkrétní kroky jednotlivých států jsou důležité pro dosažení cíle celosvětové chemické bezpečnosti do roku 2020. Z tohoto pohledu jsou klíčové obsahy chemických látek v odpadech exportovaných do rozvojových zemí i používané v zemích EU a přítomnost toxických látek v produktech (například ftalátů v hračkách pro děti). V této souvislosti budou NNO mj. prosazovat rozšíření evropského systému ohlašování úniků a přenosů chemických látek E-PRTR o povinné ohlašování látek v odpadech a zároveň zpřísnění ohlašovacích prahů pro některé látky (například hexachlorbenzen).

Základní požadavky ekologických organizací

- V rámci Evropské rady a následně na jednáních stran Stockholmské a Basilejské úmluvy prosazovat snížení limitů pro obsah POPs v odpadech
- Na půdě UNEP prosazovat vznik samostatné úmluvy o rtuťi nebo samostatného protokolu Stockholmské úmluvy
- Rozšíření evropského systému ohlašování úniků a přenosů chemických látek E-PRTR o povinné ohlašování látek v odpadech a zpřísnění ohlašovacích prahů pro vybrané látky

AARHUSKÁ ÚMLUVA A JEJÍ TŘETÍ PILÍŘ

Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v otázkách životního prostředí (tzv. Aarhuská úmluva) byla podepsána v roce 1998 na konferenci ministrů životního prostředí regionu Evropské hospodářské komise OSN a vstoupila v platnost na podzim roku 2001. Mezi signatáře této Úmluvy patří nejen evropské země, ale také země střední Asie a Evropské společenství jako celek. Jediným členským státem ES, který Úmluvu dosud neratifikoval, je Irsko.

Jedinečnost Aarhuské úmluvy spočívá v tom, že jednotlivcům i nevládním organizacím dává celou řadu přímo aplikovatelných práv. Tato práva lze nalézt v každém z jejích tří pilířů. Evropské společenství v reakci na její přijetí (a vstup v platnost) přijalo nebo novelizovalo některé směrnice týkající se procedury posuzování vlivů na životní prostředí a získávání informací o ŽP, tak aby legislativní standardy v členských zemích odpovídaly Úmluvě. Zároveň bylo přijato přímo aplikovatelné nařízení o využití Aarhuské úmluvy na orgány Evropského společenství.³¹⁾ Jak se v praxi ukazuje, všechny tyto kroky jsou nedostatečné a opomíjejí třetí pilíř Úmluvy, a to právo na soudní ochranu v případě porušení práv prvních dvou pilířů, ale také obecnou soudní ochranu v zájmu životního prostředí.

Nejen studie NNO³²⁾, ale také samotné Evropské Komise³³⁾, konstatují vážné nedostatky v naplňování třetího pilíře Úmluvy. Vedle toho se již dlouhou dobu vedou diskuse o nutnosti přijmout směrnici, která bude implementovat požadavky soudní ochrany v oblasti životního prostředí. První návrh Komise narazil na výrazný odpor členských států.³⁴⁾

Vzhledem k tomu, že v červnu 2008 proběhne třetí setkání stran Úmluvy a Sekretariát zhodnotí informace získané z aktualizovaných zpráv o její implementaci, je předsednictví ČR v Radě EU v první polovině roku 2009 vhodnou dobou k opětovnému nastartování procesu přípravy směrnice o soudní ochraně v oblasti životního prostředí. Pokud se tak nestane, soudní přezkum zákonnosti rozhodnutí a nečinnosti v oblasti životního prostředí zůstane vleklou a neefektivní procedurou, do níž mají možnost vstoupit jen nevládní organizace (v lepším případě), a která nevede k účinné nápravě a odstranění škod. Rovněž na úrovni ES zůstane vymáhání plnění práva ES výsadou Komise a přístup jednotlivců a NNO (nepřivilegovaných žalobců) k Evropskému soudnímu dvoru bude nadále zatížen mnohými formálními překážkami.

AARHUSKÁ ÚMLUVA A JEJÍ TŘETÍ PILÍŘ

31) Nařízení ES č. 1367/2006 o použití ustanovení Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí na orgány a subjekty Společenství vstoupilo v platnost 28. června 2007.: <http://www.ucastverejnosti.cz/dokumenty/aarhus-narizeni1376-2006.pdf>

32) Studie Evropského úřadu pro životní prostředí (EEB) z podzimu roku 2007 <http://www.eeb.org/activities/transparency/AARHUS-FINAL-VERSION-WEBSITE-12-07.pdf>

33) http://ec.europa.eu/environment/aarhus/study_access.htm

34) Návrh směrnice o přístupu k soudní ochraně (COM(2003) 624 final): http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0624en01.pdf

Klimatické změny:

- Ve vyjednávání vně i uvnitř EU nadále operovat s cílem 30% snížení emisí skleníkových plynů do roku 2020 oproti roku 1990 a přesvědčit tak rozvojové země, že hlavní znečišťovatelé myslí snižování emisí vážně, a byly ochotny se přidat.
- Stanovit dlouhodobý závazný cíl EU pro snížení emisí skleníkových plynů do roku 2050 alespoň o 80 % oproti roku 1990.
- Pro redukce skleníkových plynů stanovit zároveň i průběžné cíle, rok po roku, a vyžadovat toto i od členských států – průmysl tak uvidí, jak bude snižování emisí probíhat, a může podle toho naplánovat investice do čistých technologií.
- Prosadit, aby povolenky na emise skleníkových plynů byly pro všechny sektory od roku 2013 prodávány v aukci, nikoli rozdávány zdarma uhelným elektrárnám a dalším velkým znečišťovatelům.
- Prosadit možnost využívat externí kredity CDM – tedy financování projektů ve třetím světě namísto snižování emisí – pouze nad rámec 30% redukčního cíle.
- Klást důraz na investice a pobídky pro snižování emisí před opatřeními adaptačními.

Energetická efektivita:

- Stanovit cíl 20% snížení spotřeby primárních energetických zdrojů do roku 2020 jako závazný a k němu stanovit cíle průběžné, takže klesnou evropské emise skleníkových plynů i závislost na dovozu paliv z rozvojových zemí.
- V nové směrnici o energetické náročnosti budov prosadit závazné standardy pro nové stavby i rekonstrukce nad 100 m²
- V rámci revize směrnice o integrované prevenci a kontrole znečištění (IPPC) prosadit minimální standardy energetické efektivity pro průmyslové podniky.

- V rámci revize směrnice o ekodesignu prosadit rozšíření využívání energetických štítků na další spotřebiče a zpřísnění standardů podle technologického vývoje.

Obnovitelné zdroje energie:

- Zvýšit závazný cíl pro EU alespoň na 25 % podílu obnovitelných zdrojů na spotřebě energie do roku 2020.
- V nové směrnici o obnovitelných zdrojích energie prosadit ambicióznější cíle podílu v roce 2020 pro jednotlivé členské státy, který rozhybe rozvoj moderních technologií a inovací (pro ČR je rozumných nejméně 16-18 %).
- Omezit možnost nakupovat záruky původu z jiných členských států tak, aby systém vytvářel skutečné pobídky pro investice do obnovitelných zdrojů energie ve všech členských státech a nepoškozoval národní systémy podpor obnovitelných zdrojů.
- Prosadit alespoň indikativní cíle pro jednotlivé obnovitelné zdroje (biomasa, solární energie) a jednotlivé sektory (vytápění, výroba elektřiny).

Agropaliva:

- Revidovat závazný cíl 10% podílu agropaliv na celkové spotřebě paliv do roku 2020: plány EU nyní předbíhají rozvoj technologií a nadělají více škody než užítku.
- V rámci směrnice o kvalitě paliv stanovit přísnější ekologické, sociální a energetické standardy agropaliv a závaznou analýzu životního cyklu.
- V rámci revize směrnice o kvalitě paliv prosadit snížení emisí skleníkových plynů ve výši 60 % za minimální standard pro agropaliva.

Zachytávání a skladování uhlíku (CCS):

- Zastavit veřejnou podporu výzkumu a instalaci CCS
- V rámci směrnice o CCS prosadit povinná bezpečnostní opatření pro předcházení únikům uloženého CO₂

Jaderná energetika:

- Investice z EU a dalších veřejných rozpočtů do výzkumu a vývoje technologií jaderného štěpení přesunout do výzkumu technologií a rozvoje obnovitelných zdrojů, kde za stejné peníze přinesou podstatně větší užitek a posunou ekonomiku dopředu.
- Prosazovat zavedení plné finanční odpovědnosti provozovatelů jaderných elektráren za případné škody.

Doprava:

- Leteckou dopravu zahrnout do systému evropského obchodování s emisemi již od roku 2010
- Od roku 2013 rozdělovat celý objem povolenek pro leteckou dopravu v aukcích – nikoli je přidělovat leteckým společnostem zdarma.
- V rámci nařízení o emisích z osobních aut zavést závazné standardy pro vypouštění emisí CO₂ v hodnotě 120g/km v roce 2012 a 80g/km v roce 2020, a srazit tak i účty, které řidiči platí u benzinových pump.
- Okamžité ukončení půjček a investic EIB do projektů realizovaných v citlivých přírodních oblastech v EU i ve světě, na územích domorodých etnických skupin a národů a v oblastech s ozbrojenými konflikty

- Zásadní zlepšení sociálních a environmentálních standardů pro poskytování půjček od EIB

Společná zemědělská politika:

- V reformě SZP se zasadit o dostatečný přesun dotací z produkce (přímých plateb) na rozvoj venkova a péči o krajinu.
- Při prosazování liberalizace obchodu na půdě WTO brát na vědomí nerovné postavení rozvojových zemí a jejich právo na ochranu vlastního trhu.

Toxické látky

- V rámci Evropské rady a následně na jednáních stran Stockholmské a Basilejské úmluvy prosazovat snížení limitů pro obsah POPs v odpadech
- Na půdě UNEP prosazovat vznik samostatné úmluvy o rtuti nebo samostatného protokolu Stockholmské úmluvy
- Rozšíření evropského systému ohlašování úniků a přenosů chemických látek E-PRTR o povinné ohlašování látek v odpadech a zpřísnění ohlašovacích prahů pro vybrané látky

PRIORITY EKOLOGICKÝCH ORGANIZACÍ PRO ČESKÉ PŘEDSEDNICTVÍ RADĚ EU

ZA PODPORY SDRUŽENÍ ARNIKA, CALLA, CENTRA PRO DOPRAVU A ENERGETIKU, DĚTÍ ZEMĚ,
EKOLOGICKÉHO PRÁVNÍHO SERVISU, Hnutí DUHA, GREENPEACE ČR, KONOPA,
SPOLEČNOSTI PRO TRVALE UDRŽITELNÝ ŽIVOT, ÚSTAVU PRO EKOPOLITIKU, ČSOP VERONICA
VYDAL ZELENÝ KRUH, PRAHA 2008

REDAKCE: ONDŘEJ RUT

ZELENÝ KRUH, ASOCIACE EKOLOGICKÝCH ORGANIZACÍ, LUBLAŇSKÁ 18, 120 00 PRAHA 2,
TEL.: +420222517143, FAX: +420222518319, E-MAIL: ZK@ECN.CZ, WWW.ZELENYKRUH.CZ

PODPOŘENO GRANTEM MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR.
PODPOŘENO GRANTEM Z ISLANDU, LICHTENŠTEJNSKA A NORSKA V RÁMCI FINANČNÍHO MECHANISMU EHP A NOR-
SKÉHO FINANČNÍHO MECHANISMU PROSTŘEDNICTVÍM NADACE ROZVOJE OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI.

